

Het Netwerk van Nola Hatterman voor 1953 – Een Visuele Analyse

Introductie

Nola Hatterman was een Amsterdamse kunstenares geboren in 1899. Na een korte carrière als actrice zowel op het toneel als op het witte doek, legde ze zich toe op de schilderkunst. Ze stond erom bekend dat ze voornamelijk portretten schilderde van zwarte mensen. In het Europa van de jaren 20 en 30 was dit niet ongewoon en er bestond destijds een ware fascinatie voor alles wat als “zwart” gezien werd. Echter, in tegenstelling tot andere kunstenaars, verloor Nola Hatterman haar interesse voor zwarte mensen als onderwerp nooit. Via haar kunst raakte ze welbekend binnen de Amsterdamse Surinaamse gemeenschap, en ze voelde zich betrokken bij hun strijd tegen de discriminatie en racisme die zij in Nederland ervoeren. Ze droeg op haar eigen manier ook bij aan deze strijd, door bijvoorbeeld haar huis beschikbaar te maken voor Surinaamse huurders, maar ook vooral via haar werk, waarin ze zwarte mensen afbeeldde als volwaardige leden van de Europese samenleving. In 1953 migreerde ze zelf naar Suriname, waar ze directrice werd voor de School voor Beeldende Kunsten. Haar doel was om de ontwikkeling van een Surinaamse kunstwereld te stimuleren. Veel Surinaamse kunstenaars hebben onder haar gestudeerd, en zijn door haar beïnvloed.

Het onderwerp van dit onderzoek zullen de persoonlijke connecties van Nola Hatterman zijn, in de periode ‘47-’53, met een focus op haar Engelse, of Engelstalige contacten en hoe deze contacten haar werk hebben beïnvloed. Nola Hatterman was een van de weinige Nederlandse kunstenaars van die tijd, die zich in haar carrière meer richtte op Londen dan op Parijs. Zo heeft zij bijvoorbeeld geëxposeerd in Londen, en werd haar werk beïnvloedt door haar bezoeken aan het British Museum. Het is waarschijnlijk dat deze band met het Britse Rijk tot stand kwam dankzij haar vriendschap met Rosey E. Pool, een Engelse vertaalster, en dat deze relatie tot meer Engelse connecties heeft geleid. Voordat Nola Hatterman in 1953 op eigen kosten naar Suriname migreerde, heeft zij nog een stop in Trinidad gemaakt, dankzij de invloed van haar Engelse, of Engelstalige kennissenkring. Zij verbleef een paar maanden in Trinidad, en heeft tijdens deze periode een expositie van haar werk gehouden.

Het doel van dit onderzoek is om deze connecties te onderzoeken en in kaart te brengen.

Onderzoeksmethodes en Bronnen

Bij het in kaart leggen van de Engelse connecties van Nola Hatterman heb ik gebruik gemaakt van verschillende archieven, alsook enkele biografieën en autobiografieën van veelbelovende connecties en academische artikelen. Archieven die ik heb gebruikt zijn onder andere Delpher, voor Nederlandse krantenartikelen, en de British Newspaper Archives voor Engelse artikelen. Het archief van het Tate Britain is ook nuttig voor mij geweest. Daarnaast heb ik gebruik gemaakt van de archieven van de

Universiteit Leiden, hoewel daar helaas weinig relevante informatie was te vinden, en het archief van het Stedelijk Museum Amsterdam bezocht. Helaas vond ik daar geen informatie die ik niet al eerder was tegengekomen.

In mijn onderzoek was ik afhankelijk van archieven waar ik zelf naartoe kon reizen, of die gedigitaliseerd waren. Lonneke Geerlings, die onderzoek doet naar Nola's vriendin Rosey Pool, heeft mij hierbij nog kunnen helpen door het toesturen van archiefstukken die zij had verzameld. Soms vormde deze beperkte toegang tot archieven een probleem. Zo heb ik bijvoorbeeld een poging gedaan tot het contacteren van de National Archives of Trinidad and Tobago, maar aangezien hun collectie niet gedigitaliseerd was, heb ik daar geen nieuwe informatie kunnen vergaren. Ook heb ik de Art Society of Trinidad and Tobago gecontacteerd om te vragen naar informatie over Nola Hatterman, maar hun archieven zijn helaas niet bewaard gebleven.

Daarnaast heb ik ook gebruik gemaakt van boeken over prominente figuren in Nola's netwerk. Vooral de autobiografie van Jan Carew was hierbij nuttig, zowel als *The Private Diaries*, geschreven door Edna Manley, en *Edna Manley: The Private Years*. Academische teksten over Ronald en Harold Moody hebben mij geholpen om hun achtergrond verder uit te werken. Ik heb ook contact opgenomen met de weduwe van Jan Carew, Joy Gleason Carew, en een uitgebreider interview met haar zou eventueel nog meer informatie kunnen opleveren.

Analyse van het Nola Hatterman's Netwerk met Gephi

Om de connecties die uit deze bronnen duidelijk worden te visualiseren heb ik het programma "Gephi" gebruikt. Gephi is een computerprogramma dat gebruikt wordt voor netwerkanalyse. Door middel van de algoritmes die dit programma gebruikt, kunnen wij ons een beeld vormen van de netwerken die zich rond Nola vormden, en hoe zij er een deel van uitmaakte. Ik heb dit netwerk ingevuld met contacten van Nola voor 1953, het jaar waarin ze naar Suriname emigreerde. De mensen die in het netwerk staan vallen direct te linken aan Nola Hatterman, doordat ze contact hebben gehad of doordat het personen zijn die haar beïnvloed hebben, of ze zijn te linken aan kennissen van Nola.

Een Globaal Overzicht van het Netwerk van Nola Hatterman

Figuur 1: Netwerk Nola Hatterman

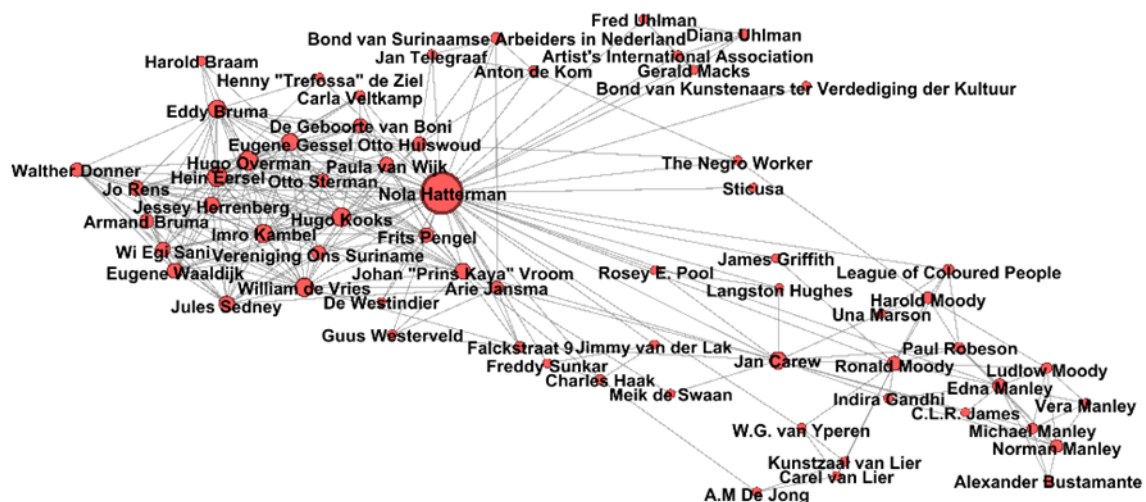
Figuur 1 is een weergave van het netwerk van Nola Hatterman, waarbij de grootte van de afzonderlijke nodes¹ representeert hoeveel connecties een persoon heeft. Aangezien Nola de persoon is om wie het netwerk is opgebouwd, bevindt zij zich in een centrale positie in het netwerk. Aan de grootte van haar node kunnen we zien dat zij ook de meeste connecties heeft.

In eerste instantie kunnen we al zien dat er zich een groot cluster rechts bevindt, verbonden door een waar spinnenweb aan connecties. Dit cluster representeert de Afro-Surinaamse gemeenschap in Amsterdam die ontstond rond verenigingen zoals Vereniging Ons Suriname en Wi Egi Sani, die, zoals Ellen de Vries heeft gedocumenteerd in haar boek, erg hecht was. Leden van deze groep gaan naar dezelfde verenigingen zijn lid van dezelfde organisaties, als Vereniging Ons Suriname, en Wi Egi Sani. Meerdere leden van deze groep spelen mee in De Geboorte van Boni, of hebben op hetzelfde adres gewoond. Dit adres was natuurlijk Falckstraat 9, het huis van Nola en Arie, dat openstond voor

¹ In Gephi wordt het woord “node” gebruikt om een persoon, instituut of ander object aan te duiden. Ze worden gerepresenteerd door cirkels. Een “edge” is een relatie tussen twee nodes, en deze worden gerepresenteerd met lijnen.

Surinaamse huurders, in tegenstelling tot zoveel andere huurhuizen in het naoorlogse Amsterdam².

Verdere interpretatie van het netwerk is echter moeilijk, omdat er veel nodes zijn die slechts een “edge” hebben (verbonden zijn met slechts een persoon), voornamelijk Nola. Dit kan het vinden van een patroon lastig maken. Gelukkig kunnen we met Gephi deze nodes filteren. In figuur 2 zien we Nola’s netwerk nadat iedereen die slechts twee edges had is weggelaten. In dat netwerk zien we duidelijker dat het netwerk grofweg in twee zijdes valt in te delen. Uiteraard de Afro-Surinaamse gemeenschap die zich links bevindt, en waarop de filter weinig effect heeft gehad, maar we zien ook een aantal grotere clusters aan de rechterzijde.

Figuur 2: Netwerk Nola Hatterman na weglating van nodes met minder dan twee edges

² Nola: Een Portret van een Eigenzinnige Kunstenaress, E. de Vries blz 84

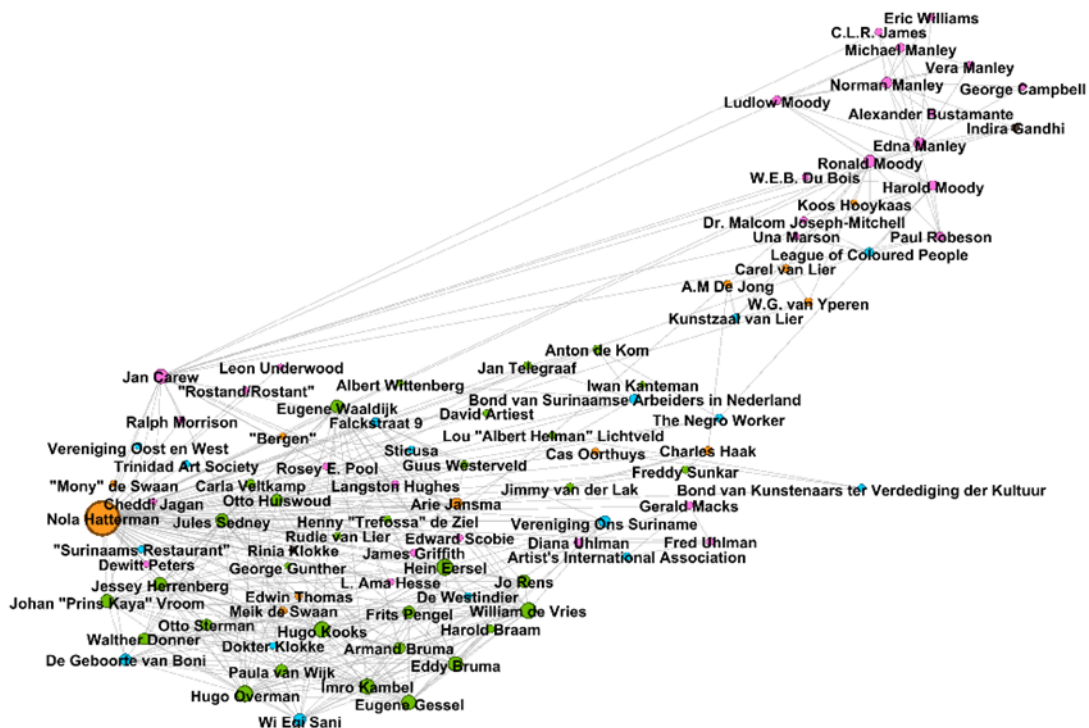
In figuur 3 hebben de nodes in het netwerk van Nola Hatterman een kleur gekregen op basis van afkomst. Groen staat hier voor mensen die uit Suriname afkomstig zijn, oranje voor een Nederlandse afkomst en roze voor Brits, afkomstig uit de Britse Commonwealth of Amerikaans³. Rechts van Nola bestaat haar netwerk dus

voornamelijk uit Engelse contacten, en contacten uit het Engelse deel van de Caraïben. In contrast tot Nola's Surinaamse contacten is het netwerk daar wat minder hecht. Uiteraard zien we wel connecties tussen mensen, maar het lijkt niet het geval te zijn dat iedereen in dit netwerk elkaar kent, zoals duidelijk het geval is in de Surinaamse gemeenschap.

³ De kleur lichtblauw staat voor nodes die niet een persoon voorstellen, maar bijvoorbeeld een organisatie.

We zien dat in Nederland Nola makkelijk gezien kan worden als een spil in het Surinaamse netwerk. Dit kunnen we afleiden als we haar connecties in Gephi natrekken. Niet alleen is ze bevriend met veel Surinamers, de kennissen van deze vrienden kennen haar ook. Ze heeft een connectie met vrijwel elk persoon in het Surinaamse netwerk. Dit wordt nog duidelijker in figuur 4, wanneer we het algoritme OpenOrd in Gephi gebruiken. Dit is een algoritme dat ontworpen is om verschillende clusters in netwerken beter te kunnen onderscheiden en we zien meteen dat het cluster waar Nola zich het dichtst bij bevindt vooral bestaat uit Nederlanders en Surinamers.

Figuur 4: Netwerk van Nola Hatterman gemaakt met OpenOrd

⁴ <http://www.nolahatterman.com/wp-content/uploads/2018/05/Uhlman2.pdf> laatst bekeken: 24-2-2019

Olympiade Onder Dictatuur - een protest tegen Nazi-Duitsland)⁵. Ook had ze een aantal connecties die haar met de Caribische gemeenschap in Londen verbonden, zoals Jan Carew, de Brits-Guyanese schrijver, activist en politicus, Ronald Moody en Rosey E. Pool. Om precies te zijn was het Rosey die Jan Carew aan Nola voorstelde.

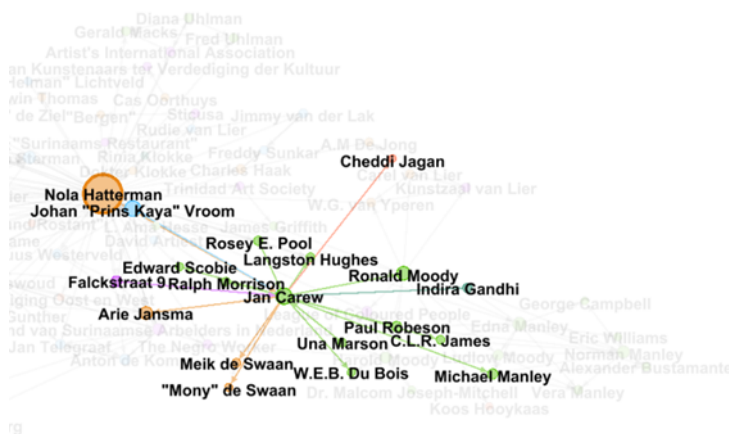
In het geval van Jan Carew weten we dankzij Amsterdamse woonkaarten dat hij bij Nola op de Falckstraat 9 heeft gewoond⁶. In zijn autobiografie schrijft Carew over hoe een “prominente artiest” hem via een brief aan Nola voorstelt⁷. Hoewel ze niet bij naam genoemd wordt is de artiest die hiermee bedoeld wordt waarschijnlijk Rosey Pool. In zijn boek echter, focust Carew op een gezamenlijke vriend van hem en Nola, Ralph Morrison, net als hem een Brits-Guyana die rechten studeerde in Londen⁸ en dus nog een connectie met Engeland vormde voor Nola. Volgens een catalogus van een van de tentoonstellingen waarin ze participeerde heeft Nola nog een portret van deze student geschilderd, onder de ietwat verhaspelde naam “Ralph Morris”. Helaas echter is het onbekend

welke van Nola’s werken hem daadwerkelijk afbeeldt⁹.

Iemand anders die haar met de Londense Caribische

gemeenschap verbond was Ronald Moody, een Jamaicaanse beeldhouwer. Via hem is waarschijnlijk ook haar connectie met de Engelse burgerrechtenbeweging “The League of Coloured Peoples” -

wiens oprichter Harold Moody, de oudere broer van Ronald,

Figuur 5: Netwerk van Jan Carew

was- tot stand gekomen. Op uitnodiging van deze League, exposeerde Nola in 1950 samen met Ronald

⁵ <http://www.nolahatterman.com/levensverhaal/> laatst bekeken 24-02-2019

⁶ Woonkaart Falckstraat 9 Archief Amsterdam

⁷ *Episodes of my Life: The Autobiography of Jan Carew* J.Carew blz 99

⁸ *Episodes of my Life: The Autobiography of Jan Carew* J.Carew blz 99

⁹ Catalogus Tentoonstelling van Werken door Nola Hatterman te Amsterdam, Stedelijk Museum “Het Catharina Gasthuis” te Gouda, 16-02-1952 t/m 30-02-1952

Moody in de Londense Gallery Apollinaire^{10 11}. Een van de belangrijkste doelen waar de organisatie naar streefde was de opheffing van de “colour bar”¹². Deze informele vorm van discriminatie zorgde ervoor dat het vrijwel onmogelijk was voor zwarte mensen om een hotel of een huurwoning te vinden in het Verenigd Koninkrijk. De betrokkenheid van Nola en Arie bij Surinamers die tegen eenzelfde discriminatie mee moesten maken in Amsterdam zal ongetwijfeld door de leden van The League of Coloured Peoples zijn gewaardeerd¹³.

Figuur 6: Netwerk van Ronald Moody

Hoe Nola en Ronald elkaar ontmoet hebben is niet helemaal zeker. Misschien heeft Rosey hen ook aan elkaar voorgesteld, maar het is mogelijk dat ze elkaar ook zonder haar tussenkomst zijn tegengekomen.

Nola Hatterman was voor Ronald Moody niet de eerste kennismaking met Nederlandse kunst. Voor de Tweede Wereldoorlog, in 1938, exposeerde hij in de

bekende Amsterdamse Kunstzaal van Lier, samen met W.G. van Yperen, een schilder van stadsgezichten. In het Algemeen Handelsblad wordt in een artikel over de tentoonstelling Moody aangeduid als “...m.i. een der grootste hedendaagsche beeldhouwers.”¹⁴. Ronald Moody werd geïnspireerd door de Afrikaanse en Egyptische kunst waar hij in Londen mee in contact kwam via het British Museum. Ook Nola Hatterman was tijdens haar tijd in Engeland sterk beïnvloed geraakt door de Afrikaanse kunst die in het British Museum werd tentoongesteld, alsook het boek *Bronzes of West Africa*, geschreven door Leon Underwood. Gebaseerd op haar studies van deze kunstwerken ontwikkelde ze een techniek waarbij ze de gezichten van zwarte mensen afbeeldde door een ovaal als basis te gebruiken, in plaats van het vierkant dat gebruikelijk was op Westerse kunstacademies. We zien dit goed terug in haar schets (*Herinneringen aan*) een Afrikaanse Koningin¹⁵. Net zoals Nola Hatterman, raakte Ronald Moody geïnspireerd door de Egyptische en Afrikaanse kunst die hij zag in

¹⁰ Het Parool 24-05-1950 *Uit het Leven van de Negers: Nola Hatterman houdt een expositie in Londen*

¹¹ *Nola: Een Portret van een Eigenzinnige Kunstenaar* E. de Vries blz 95

¹² Norwood News 26-04-1946 *A Man And His Colour*

¹³ *Nola: Een Portret van een Eigenzinnige Kunstenaar*, E. de Vries blz 86

¹⁴ Algemeen Handelsblad 14-01-1938 *G.W. Van Yperen en Ronald C. Moody: In de Kunstzaal van Lier*

¹⁵ *Nola: Een Portret van een Eigenzinnige Kunstenaar* E. de Vries blz 92-93

het British Museum. In het geval van Moody werd zijn werk echter gezien in de context van primitivistische kunstenaars als Henry Moore en Matisse, Europeanen wiens werk eenzelfde interesse in Afrikaanse kunst toonden. Hij was minder activistisch ingesteld dan Nola of zijn oudere broer en Moody verbond deze invloeden dan ook niet aan zijn raciale identiteit¹⁶.

Rosey Pool, haar hartsvriendin en de persoon bij wie logeerde wanneer ze naar Londen reisde, was misschien wel haar belangrijkste connectie met Londen. Niet alleen had ze Jan Carew via haar ontmoet, ze was ook degene die Nola en Langston Hughes, de Amerikaanse dichter, met elkaar in contact had gebracht, waarop een briefwisseling volgde. Nola heeft hem een aantal kopieën van haar schilderijen gestuurd, waarop een langere briefwisseling volgde, die helaas niet in de archieven bewaard is gebleven¹⁷. Ook L. Ama Hesse, de Ghanese student waarmee Nola in 1948 exposeert zou goed door Rosey aan haar geïntroduceerd kunnen zijn.

Hoewel haar connecties met de Caribische gemeenschap in Londen vergeleken met haar connecties met de Surinaamse gemeenschap in Amsterdam slechts beperkt zijn, was Nola duidelijk welkom in deze gemeenschap. In 1948 wordt er bijvoorbeeld een lovend interview geschreven over Nola door Edward Scobie, hoofdredacteur voor zijn tijdschrift *Checkers*, onderschift: *Britain's Premier Negro Magazine*, dat zich focust op zwarte kunst en cultuur¹⁸. Ondanks dat spendeerde ze nog altijd het gros van haar tijd in Nederland, wat waarschijnlijk een diepere integratie in deze gemeenschap hinderde. In Londense kranten wordt ze bijvoorbeeld ook niet genoemd, ondanks dat ze er geëxposeerd heeft, in tegenstelling tot de Nederlandse kranten, waarin we haar naam vaker terugvinden.

Dat haar contacten met de Surinaamse gemeenschap in Nederland hechter waren, hielp haar uiteindelijk niet bij haar verhuizing naar Suriname. Hoewel Surinamers als Rudie van Lier ervoor probeerden te zorgen dat haar alsnog een toelatingsvergunning verstrekt zou worden, ondanks haar linkse connecties, waren het echter haar Engelse connecties die er uiteindelijk voor zorgden dat ze naar Suriname kon migreren via Trinidad¹⁹. Het was waarschijnlijk op aanraden van de Engelse Minister van Koloniën Jim Griffiths, die ook haar tentoonstelling samen met Moody in the Apollinaire opende, dat ze uitgenodigd werd om in Trinidad een tentoonstelling te verzorgen²⁰.

¹⁶ *The West Indian Generation* A. Bidhall blz 135, 136, 144, 146

¹⁷ Langston Hughes Papers JWW MSS 26 Box 478 Folder 11873

¹⁸ Scobie, E. (December 1948) *Checkers* "Let My People Go".

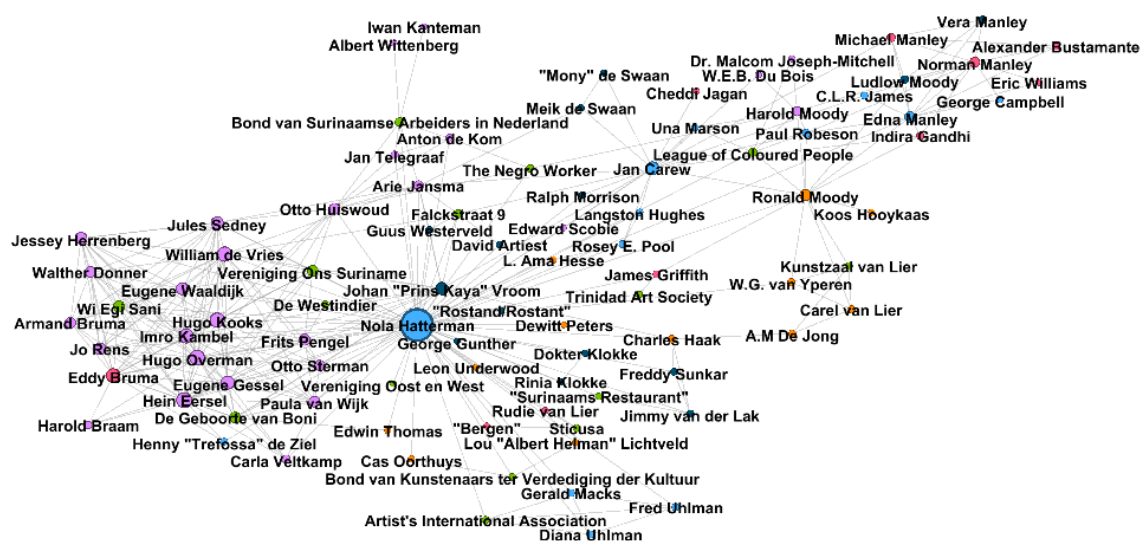
¹⁹ 29-04-1953 *Nola Hatterman naar de West: Schilderes van de Problematiek der Kleurlingen*

²⁰ Het Nieuws: Algemeen Dagblad 27-11-1953 *Tentoonstelling van Nola Hatterman Onder Auspiciën van het C.C.S*

Invloedssferen in Gephi - Activisme en Politiek Engagement in de Surinaamse Gemeenschap

Een andere interessante manier om naar het netwerk van Nola te kijken is aan de hand van de invloedssfeer waarin haar kennissen zich bewogen. Wanneer we het netwerk indelen aan de hand daarvan, wordt het duidelijk dat Nola's vriendenkring erg politiek geëngageerd was.

In figuur 7 is de indeling van Nola's netwerk bepaald door de velden waarin personen hun invloed uitoefenden. Roze staat hier voor "activisme" en blauw voor "kunst/activisme", een combinatie die ik heb besloten te gebruiken omdat zoveel mensen in Nola's netwerk, inclusief Nola, hun kunst gebruikten om een politieke boodschap uit te dragen²¹. Op een aantal uitzonderingen als Jimmy van der Lak en Prins Kaya na, vallen zo goed als alle Surinamers in het netwerk onder de invloedssfeer "activisme" of "politiek".

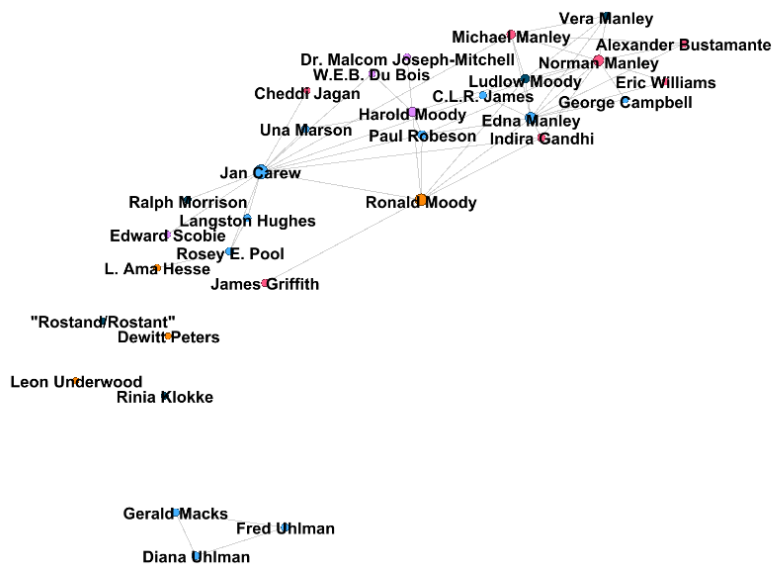
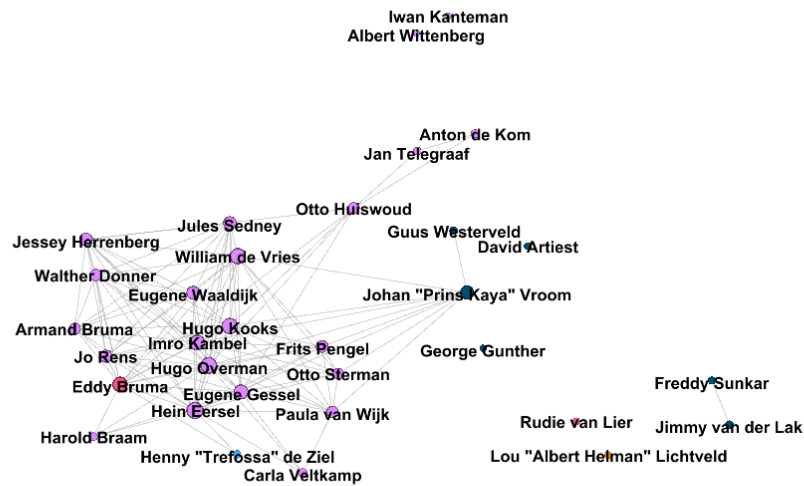

Figuur 7: Invloedssferen in het netwerk van Nola Hatterman

Figuur 8, waarin alleen degenen in het netwerk met de Surinaamse nationaliteit staan afgebeeld maakt dit extra duidelijk. Als we dit vergelijken met Nola's Engelstalige connecties in figuur 9 zien we dat

²¹ Verder staat rood voor "politiek", oftewel de personen die ook echt verkozen politici waren, oranje voor "kunst", donkerblauw voor mensen die niet in de eerder genoemde categorieën vallen en groen staat voor nodes die niet een persoon, maar een instituut symboliseren.

hoewel de categorieën “kunst” en “kunst/activisme” hier dominanter zijn, ook deze groep nog steeds erg politiek bewust is.

Engelse/Engelstalige achtergrond

Dit verschil in invloedssferen wijst er misschien op dat in het geval van haar overzeese connecties kunst een belangrijk aanknopingspunt was voor Nola, en voor haar de makkelijkste manier om een relatie te vormen met Engelse contacten. Het zou er echter ook op kunnen wijzen dat de Brits-Caribische kunstwereld op dat moment beter ontwikkelt was dan de Nederlands-Caribische kunstwereld. Dit was voor Nola ook een reden om naar Suriname te migreren, zodat ze daar kon bijdragen aan het ontwikkelen van een Surinaamse nationale kunst. Waarschijnlijk was ze hierin beïnvloed door de Amerikaan Dewitt Peters die in Haïti een kunstschool had opgericht²².

Figuur 10: Netwerk van activisten met een Surinaamse achtergrond in het netwerk van Nola Hatterman

Wanneer we de Surinaamse gemeenschap in Gephi nader bestuderen, kunnen we hun activisme mogelijk nog verder differentiëren. In figuur 10 zien we dat het grootste deel van de Surinaamse gemeenschap weergegeven in dit netwerk is vergaard rond de Vereniging ons Suriname, Wi Egi Sani en het toneelstuk “De Geboorte van Boni”. De overlap tussen de mensen die deel waren van deze drie aangelegenheden is zeer groot. Een kleinere groepering van Surinaamse activisten zien we rond de Bond van Surinaamse Arbeiders, en ook wel de krant “The Negro Worker”. In het netwerk bevindt The Negro Worker zich qua afstand vrij ver af van de Surinaamse gemeenschap, het resultaat

²² 29-04-1953 Nola Hatterman naar de West: Schilderes van de Problematiek der Kleurlingen

van een connectie met Harold Moody, bewerkstelligt door een artikel dat over hem was geschreven in The Negro Worker. Harold blijkt een vrij controversieel figuur te zijn geweest onder zwarte activisten. Otto Huiswoud, de hoofdredacteur van de Negro Worker zag Harold Moody als niet radicaal genoeg, en bestempelde hem zelfs als een “Uncle Tom”²³. Wanneer we kijken naar de mensen die daarnaast aan The Negro Worker verbonden waren, zijn dit in dit netwerk twee Surinamers -Anton de Kom en Otto Huiswoud- en een Nederlander - Arie Jansma., Nola’s partner

De reden voor deze splitsing is naar mijn mening dat deze twee clusters net wat andere prioriteiten hadden. Hoewel veel mensen in het grotere cluster de linkse ideologieën waar de Bond van Surinaamse Arbeiders en The Negro Worker voor stonden deelden, waren Wi Egi Sani en “De Geboorte van Boni” meer begaan met het behouden van een Surinaamse culturele identiteit. In het netwerk zou dit dus mogelijk een aanwijzing kunnen vormen naar waar de prioriteiten van individuen lagen, bij socialisme, of bij Surinaams nationalisme.

Gender in Nola’s Netwerk

²³ To Do Something for the Race: Harold Moody and the League for Coloured Peoples D. Killingray in: West Indian Intellectuals in Britain blz 51

Dat een groot deel van de Caribische leden van Nola's netwerk naar Nederland waren gekomen als studenten, heeft nog een ander gevolg gehad. Wanneer we haar kennissenkring indelen op basis van gender in figuur 11, zien we dat het grotendeels bestaat uit mannen.

Ik denk niet dat dit een bewuste keuze was van Nola's kant. We weten dat ze feministisch ingesteld was, en zich liet beïnvloeden door vrouwelijke artiesten als Edna Manley. Ook had ze veel hechte vriendschappen met vrouwen nadat ze naar Suriname verhuisde. Dat Nola's contact met de Caribische gemeenschap in haar tijd in Europa zo gedomineerd werd door mannen, is naar mijn mening dan ook slechts het gevolg dat de Caribische gemeenschap in Europa destijds sowieso werd gedomineerd door mannen. De meeste Surinamers waren ofwel studenten, ofwel avontuurlijke gelukszoekers, zoals Jimmy van der Lak of Prins Kaya. Voor de meeste conservatieve, patriarchale samenlevingen - en dat was Suriname zeker in die tijd nog absoluut - geldt dat de educatie van jongens belangrijker wordt gevonden dan de educatie van meisjes. Het gros van de Surinaamse studenten in Nederland zal dan ook mannelijk zijn geweest. Ook zijn het vaak alleen de jongens die de vrijheid hebben om te emigreren en hun kansen in een ander land te beproeven. Waarschijnlijk gold hetzelfde voor de Caribische gemeenschap in Londen.

Dat wil uiteraard niet zeggen dat er geen Caribische vrouwen waren in Europa - in het netwerk zien we bijvoorbeeld Carla Veltkamp en Una Marson- maar de kans is groot dat zij niet alleen een minderheid waren binnen het netwerk van Nola, maar ook in het algemeen. Voor iemand als Nola zou dat dus ook betekenen dat haar vriendenkring voornamelijk uit mannen zou bestaan.

Afrika onder “Anders” - Een Lacune in het Netwerk?

Iets anders dat mij persoonlijk opviel aan het netwerk van Nola was dat ondanks haar interesse in Afrikaanse kunst en geschiedenis, er zich nauwelijks Afrikanen bevinden in haar netwerk. Enkel de Ghanese L. Ama Hesse met wie ze een expositie deelde. Ook weten we dankzij de catalogus van een tentoonstelling van haar werken in 1952 gezien dat ze een portret zou hebben geschilderd van een Zuid-Afrikaanse schrijver genaamd Japhta²⁴. Helaas heb ik bij beiden geen verdere details over hen kunnen ontdekken. Ik heb nog getracht om een connectie te vinden tussen Nola en de Nigeriaanse beeldhouwer en schilder Ben Enwonwu, die slechts enkele maanden na haar zijn werk tentoonstelde in Gallery Apollinaire²⁵, en zich net als haar en Ronald Moody had laten inspireren door de Afrikaanse kunst in het British Museum. Helaas kon ik echter niets van deze aard vinden.

Het is echter niet alleen vreemd in mijn ogen dat Nola een beperkt contact had met Afrikanen, maar vooral dat deze nationaliteit helemaal niet terugkomt in het Engelse deel van het netwerk,

²⁴ Catalogus Tentoonstelling van Werken door Nola Hatterman te Amsterdam, Stedelijk Museum “Het Catharina Gasthuis” te Gouda, 16-02-1952 t/m 30-02-1952

²⁵ Nottingham Journal, 29-7-1950 *Ben Enwonwu, the Nigerian sculptor [...]*

aangezien ook veel Afrikaanse landen deel uitmaakten van de Commonwealth. Net zoals in het geval van West-Indische jongeren, trokken ook veel Afrikaanse jongeren naar Engeland om te studeren. De relaties tussen organisaties als The League of Coloured People, en de West African Students Union konden stroef zijn. Niet alleen omdat The League of Coloured People in dit geval behoudender was dan de WASU, maar ook omdat Caribische zwarten soms nog bevooroordeeld waren tegenover Afrikanen²⁶.

Ervaringen van deze Afrikaanse studenten waren echter waarschijnlijk vergelijkbaar met die van West-Indiërs in Londen. Is de beperkte representatie van Afrikanen in dit netwerk een teken dat er inderdaad een dergelijke culturele kloof bestond tussen deze groepen, of zouden connecties tussen West-Indiërs in Londen en Afrikanen in Londen boven komen drijven na een uitgebreider onderzoek? De relaties tussen deze twee groepen in de Britse Commonwealth, die ervaringen op basis van ras deelden, maar misschien niet op andere vlakken, zou ik persoonlijk interessant vinden om uit te diepen.

Conclusie

Door middel van het in kaart brengen van de Engelse contacten van Nola Hatterman voor 1953 met behulp van Gephi hoopte ik meer duidelijkheid te scheppen in hoe haar contacten met deze gemeenschap tot stand kwamen.

Er kan nog op veel manieren op dit onderzoek voortgebouwd worden. Nola's relaties met Engeland en Engels West-Indië zijn waarschijnlijk nog niet helemaal in kaart gebracht, en zouden uitgebreid kunnen worden door iemand met toegang tot Britse archieven. Ook de relaties van haar Britse contacten onderling zouden verder uitgewerkt kunnen worden. Het zou waarschijnlijk ook interessant zijn om meer documentatie te vinden over de tijd die ze doorbracht in Trinidad en Guadeloupe.

Ondanks dat stelt dit netwerk ons al in staat om enkele eerste conclusies over haar overzeese contacten te kunnen trekken. In tegenstelling tot haar plaats in de Surinaamse gemeenschap, bevond ze zich in Londen meer aan de rand van de West-Indische gemeenschap. Echter, niet omdat ze er niet gewild was, maar waarschijnlijk om simpelweg logistieke redenen. De tijd die ze doorbracht in Engeland en met Engelse contacten was echter wel instrumenteel voor haar ontwikkeling als een artiest. Vooral het boek van Leon Underwood, haar bezoeken aan het British Museum en de Afrikaanse kunst waaraan ze daarmee werd blootgesteld hebben haar beïnvloed. Deze invloed kan waarschijnlijk nog versterkt zijn door haar contact met een artiest als Ronald Moody, voor wie Afrikaanse kunst ook een inspiratiebron vormde. Het waren ook haar Engelse contacten die het uiteindelijk mogelijk voor haar maakten om naar Suriname te migreren.

²⁶ *To Do Something for the Race: Harold Moody and the League for Coloured Peoples* D. Killingray in: *West Indian Intellectuals in Britain* blz 61.

Hoewel haar overzeese contacten grotendeels haar politieke mening deelden, lijkt de kunst toch het voornaamste aanknopingspunt geweest te zijn met de West-Indische gemeenschap voor Nola. De vergelijking die hier valt te trekken roept verdere vragen op over de positie van kunst in de Surinaamse samenleving van de jaren vijftig. Het antwoord op deze vraag kan mogelijk het belang van Nola's rol in het ontwikkelen van een Surinaamse nationale kunstscene nog verder illustreren.

Wat het netwerk in Gephi vooral duidelijk wist te bevestigen was hoe hecht Nola's connectie met de Surinaamse gemeenschap in Nederland was, en hoe sterk haar leven door deze gemeenschap is beïnvloed.